

- GÜNER, Y.. 1985. *Nuhun Gemisi Ağrı Dağında mı? Gemi ile İlgili Sanılan Doğubayazıt-Telçeker Heyelanının Jeomorfolojik Evrimi*. Jeomorfoloji Dergisi. Sayı: 14. ANKARA.
- KETİN, İ.. 1983. Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış. İstanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi. Sayı: 1259. İSTANBUL.
- KODAY, Z.. 1994. *Sınır Ticaretimiz Bakımından Sarp Sınır Kapısının Önemi*. Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enst. Dergisi. Sayı: 1. ERZURUM.
- ÖZEY, R.. 1997. Dünya Denklemine Ortadoğu Ülkeler. *İnsanlar. Sorunlar. Öz Eğitim Yayınları*: 9. KONYA.
- PARRY, V.J.. 1960. *Bayazıt (Doğu-Bayazıt)*. The Encyclopaedia of Islam. Volume: 1. Luzac&Co. LONDON.
- SARAY, M.. 1993. *Azerbaycan Türkleri Tarihi*. İSTANBUL.
- TUNCEL, M.. 1994. *Doğubayazıt Maddesi*. Türkiye Diyanet Vakfı. İslâm Ansiklopedisi. Cilt: 9. İSTANBUL.
- UZUNÇARŞILI, İ.H.. 1982. *Osmanlı Tarihi*. III. Cilt. II. Kısım. Türk Tarih Kurumu Yayınları. XIII. Dizi - Sa. 16c2b. ANKARA.
- YALÇINLAR, İ.. 1985. *Strüktürel Jeomorfoloji*. Cilt: 1. İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No: 800. İSTANBUL.
- YAZICI, H.. 1995. *Kızıldağ (Sivas) Geçidi Çevresinde Coğrafi Gözlemler*. Türk Coğrafya Dergisi. Sayı: 30. İSTANBUL.

- D.İ.E.. 1991. *Turizm İstatistikleri*. Yay. No: 1734. ANKARA.
- D.İ.E.. 1993. *Turizm İstatistikleri*. Yay. No: 1702. ANKARA
- D.S.İ.. 1964. *Doğubayazıt Projesi İstikşaf Raporu*. Rapor No: 12-31. ANKARA.

Güzle Yerleşmelerine Tipik Bir Örnek: "ALATAŞI GÜZLESİ" (Şalpaزاری, Trabzon)

A Typical Example of Güzle Settlements: Alataşı, the Güzle
(Şalpaزاری, Trabzon)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ZAMAN *

ÖZET

Araştırmanın konusunu oluşturan "Alataşı güzle yerleşmesi", Trabzon'un Şalpaزاری ilçesi yönetim sınırları içerisinde yer alan Gökçeköy aileleri tarafından, genellikle hayvancılık amacıyla, mevsimlik olarak kullanılmaktadır.

Çakıl deresi vadisinde, 1800-1900 m yükseltilerde bulunan güzle yerleşmesi, orman alanlarının tahrip edildiği bir sahada kurulmuştur.

Bilindiği gibi, yaylacılık hareketi ile arasında sıkı bir bağlantı bulunan güzle yerleşmeleri, asıl yayladan daha alçakta, devamlı yerleşme merkezine daha yakın, dolayısıyla çevresinin iklimi ile yayladan daha ılımlı kısmen ilkbaharda, genellikle de sonbahar mevsiminde, daha uzun süre kalınan, adeta ikinci bir yayla yerleşmesini oluşturmaktadır.

ABSTRACT

The subject of the research, the Alataşı Güzle Settlement, takes place within Trabzon's Şalpaزاری administrative boundaries and is seasonally used for cattle-breeding by the families of Gökçeköy.

The Güzle settlement, which is situated on 1800-1900 m altitude within the "Çakıl dere" valley is in an area where the forest is destroyed.

As known, there is a strong tie between the Güzle settlement and nomadism. It is something like a second nomadism settlement because it is much closer to the centre of population and much lower than the plateau. It also has a much moderate temperature. People can stay there partly in spring and mostly in autumn for a longer time.

Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. Coğrafya Bölümü
Öğretim Üyesi.

GİRİŞ

Alataşı güzle yerleşmesi, Trabzon'un Şalpazarı ilçesi yönetim sınırları içerisinde yer almaktadır. Trabzon'a yaklaşık 67 km uzaklıktaki Şalpazarı ilçesi, Vakfıkebir'den 1987 yılında ayrılarak ilçe statüsüne getirilmiştir. Bu ilçe, kuzeyden Beşikdüzü, doğudan Tonya, güneyden Kürtün (Gümüşhane'nin ilçesi), batıdan ise, Giresun'un Çanakçı, Görele ve Eynesil ilçeleri ile komşudur (Şekil 1).

Şekil 1. Şalpazarı İlçesinin Lokasyon Haritası.

Alataşı güzle yerleşmesinin ekonomik faaliyetler açısından bağlı olduğu Gökçeköy arazisi ise, batıdan Evliya T. (1395m), kuzeyden Sütçinar (1990 nüfusu 585), doğudan Sinlice (1990 nüfusu 417), güneyden Kuzuluk (1990 nüfusu 815) köy yerleşmeleri ile çevrilidir (Şekil 2).

Çakıl deresi vadisi içerisinde ve yaklaşık olarak 1800-1900 m yükseltilerde 1965 yılında kurulmuş olan Alataşı güzlesi.

Gökçeköylü aileler tarafından çoğunlukla hayvancılık amacıyla ve mevsimlik olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 1). Nitekim eğimli ve engebeli bir topoğrafya üzerinde kurulmuş olan köy yerleşmesinde, dağınık dokulu bir yerleşme sistemi görülmektedir. Yerleşme çekirdeklerinin yaklaşık olarak 1000 - 1400 m.ler arasında dağılışı gösterdiği bu köy yerleşmesinde 1990 nüfus sayımına göre, 1145 kişi yaşamaktaydı. Tarım alanlarının çok sınırlı ve iklim elemanlarının kıyı şeridinde olduğu kadar elverişli şartlar göstermediği bu yerleşmede temel geçim kaynağını hayvancılık ve kısmen de ekip - biçme faaliyetleri oluşturmaktadır. Böylece doğal faktörlerin ekip biçme faaliyetlerini kısıtlaması, Gökçeköylü aileleri, geçimlerini hayvancılıkla temin etmeye yöneltmiştir. Ayrıca sahanın güneyinde, orman alanları üzerindeki dağ çayırları sahası ile her mevsimi yağışlı bir iklimin görülmesi de hayvancılığı ve dolayısıyla da bu faaliyetin gerçekleştirildiği bir çok geçici yerleşme şeklinin (yayla, oba, mezraa, güzle v.s. gibi) kurulmasını teşvik etmiştir.

Fotoğraf 1. Alataşı Güzle Yerleşmesinden Bir Görünüm.

Türkiye'nin 814.578 km²'lik alanı ile orta büyüklükte bir ülke olması ve coğrafi bölgeler, bölümler ve hatta yöreler bazında az çok ekonomik faaliyetlerin değişiklik göstermesi, yayla, oba, mezraa, kom, ağıl dam, bağ evi, banı, pey, dalyan, saya ve güzle yerleşmeleri gibi geçici yerleşme şekillerinde de büyük bir çeşitliliğe yol açmıştır. Bunlar hakkında bu güne dek coğrafyacılar tarafından pek çok araştırma yapılmıştır. Ancak bazıları hakkında araştırmalarda ya çok az açıklama yer almakta ya da bir kısmı sadece ad olarak geçmektedir. Bu da bize, KÖSE'nin de belirttiği gibi¹, Türkiye kır yerleşme coğrafyası üzerinde, daha çok sayıda araştırma yapma zorunluluğu olduğunu göstermektedir. Güzleler de araştırılması gereken bu yerleşmelerden, sadece biridir.

Geçici yerleşmelerden biri olan güzleleri, İZBIRAK, yayla ile devamlı yerleşme yerleri olan köyler arasında bulunan, sonbahar mevsiminde, buralardaki taze ot ve ekin yerlerinin bulunduğu geçici duraklama yerleri olarak tarif etmekte ve güzleme yeri anlamına gelen "güzle" veya "güzlek" şeklinde ifade edildiğinden bahsetmektedir². EMİROĞLU'na göre ise yaylacılık hareketi ile arasında sıkı bir bağlantı bulunan güzleler, esas yayladan daha alçakta devamlı yerleşme merkezine daha yakın dolayısıyla yayladan daha ılımlı, kısmen ilkbaharda, genellikle de sonbahar mevsiminde, daha uzun süre kalınan ikinci bir yaylayı oluşturmaktadır³. Hatırlanacağı üzere Karadeniz bölgesinde yaylacılık faaliyeti oldukça geniş bir uygulama alanına ve uzun bir geçmişe sahiptir. Doğu Karadeniz bölümü sınırları içerisinde bulunan, araştırma sahasının da içerisinde yer aldığı Trabzon ili ve çevresinde de birçok geçici yerleşme (oba- yayla, mezraa v.s gibi) bulunmaktadır. Özellikle yörenin güney kesimindeki orman alanlarının içerisinde veya üzerindeki Alpin kuşakta, geniş bir yayılış alanına sahip olan bu tür geçici yerleşmelerin ortaya çıkmasında, yöredeki kırsal yerleşmelerde, hayvancılığın en önemli

¹ KÖSE, A., 1995, *İvrindi (Balıkesir) Çevresinde Saya Yerleşmeleri*. Doğu Coğrafya Derg. Sayı: 1, Erzurum, s. 315.

² İZBIRAK, R., 1986, *Coğrafya Terimler Sözlüğü*. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul, s. 340.

³ EMİROĞLU, M., 1977, a.g.m., s.98.

ekonomik faaliyetlerden birisi olmasının rolü büyüktür. Ayrıca sahanın özellikle yüksek alanlarında tarım arazilerinin yetersizliği, çok parçalı oluşu, tarımda tek bir ürün türünün (özellikle mısır ekimi) hakimiyeti ve verim azlığı, tarımsal faaliyetlerde hayvancılığın, araştırma sahasında olduğu gibi, özellikle dağ köyleri içerisinde hâkim faaliyet olmasında etkili olmuştur.

ALAGÖZ'e göre; yaylacılıkla ilgili olarak güzleler, Akdeniz bölgesi içerisinde Alanya'nın kuzeyindeki Alara çayı vadisinde ve Torosların Geyikdağı bölgesi ile Karadeniz kıyılarındaki Ünye ve Fatsa'nın güneyinde dağılışı göstermekte ve özellikle de Torosların Geyikdağı bölgesindeki yaylacıların sonbaharda, yaylalardan güzlelere indikleri ve bir süre buralarda kaldıktan sonra, kışlaklarını teşkil eden köylerine döndüklerinden bahsetmektedir⁴.

Bolu ve Trabzon illerinde de bulunan güzlelerin ortaya çıkışında, devamlı yerleşme alanları olan köylerdeki kırsal nüfus yoğunluğu, çayır ve mera alanlarının azlığının yanısıra, zaman zaman bu alanların kuru çayır yetiştirilen alanlara dönüştürülmeleri gibi nedenlerle, hayvan beslemede karşılaşılan sorunlar etkili olmaktadır. Nitekim EMİROĞLU'nun da⁵ belirttiği gibi, güzleler, hayvancılık ve yaylacılık faaliyetinde, çevresel zorlukların hafifletilmesi, devamlı ve geçici yerleşmeler arasında, hayvanları daha uzun süre doğadan yararlandırma amacıyla kurulmuşlardır. Böylece, yayla dönüşünde güzlelerde bir süre daha kalmak suretiyle, hem yaylacılık faaliyetinin uzatılması, hem de hayvanların yeniden yeşermiş, kuru ot üretimi yapılan bahçelerde, bir süre daha kalarak beslenme sorunlarının hafifletilmesi sağlanmış olmaktadır.

Doğal Çevre Özellikleri İle Güzle Yerleşmesi İlişkisi

Alataşı güzle yerleşmesinin bulunduğu alanın litolojik yapısı Üst Kretase-Eosen yaşlarında volkanik ve plütonik kayalardan

⁴ ALAGÖZ, C.A., 1941, *Yayla Tabiri Hakkında Rapor*. Birinci Coğrafya Kongresi, Raporlar, Müzakereler, Kararlar. Maarif Vekilliği, Ankara, s. 154.

⁵ EMİROĞLU, M., 1977, a.g.m., s.99.

oluşmaktadır. Volkanik kayalar, daha çok denizaltı volkanizması oluşuklarıdır. Bunların çoğu koyu renkli andezitler, bazaltlar ve bunların piroklastlarıdır⁶.

Tektonik bakımdan Hersinyen ve Alp orojenezlerinin etkisinde kalmış sahada, Alpin yaşlı volkanizma Jura'da başlamış olup, Üst Kretase ve Eosen devrelerinde, çok şiddetli ve yaygın bir hal almıştır⁷.

Alataşı güzle yerleşmesinin doğusunda bulunan Erikbeli yaylası ve çevresi ile Yanıklıtepe civarında görülen dasit, riyodasit lav ve piroklastları, silice zengin sülfidik cevherleri içerir. Denizaltında oluşmuş bu volkanitler çoğunlukla marn, marnlı kireçtaşı ve kumtaşı ile beraber bulunur⁸.

Güzle yerleşmesinin yer aldığı alanda, Üst Kretase'ye ait bazalt, andezit lav ve piroklastları, riyolit ile riyodasit lavları üzerine uyumlu olarak gelmekte ve yaklaşık olarak 300 m.lik bir kalınlığa erişmektedir. Bu seri içerisinde NW- SE doğrultusunda NE 'ya doğru eğimli olan ve andezitlerle birlikte bulunan andezitik tüfler sarımsı beyaz ve kahverengimsi beyaz renklidir⁹.

Şalpaزاری ve çevresi yeryüzü şekilleri bakımından Doğu Karadeniz bölümü yeryüzü şekillerine benzer. Akkese deresi ile yan kolları tarafından derin bir şekilde yarılmış olan arazi, kısa mesafelerde parçalanmış olup dikkat çekici bir şekilde eğimli ve engebeli bir topoğrafik yapı göstermektedir (Şekil 2). Gerçekten de Doğu Karadeniz dağlarının kuzey yamaçları, güneye nazaran daha fazla yağış aldığından, akarsu sistemleri bu kısımda, hem sık hem de daha enerjiktir. Aşındırma güçleri oldukça fazla olan bu

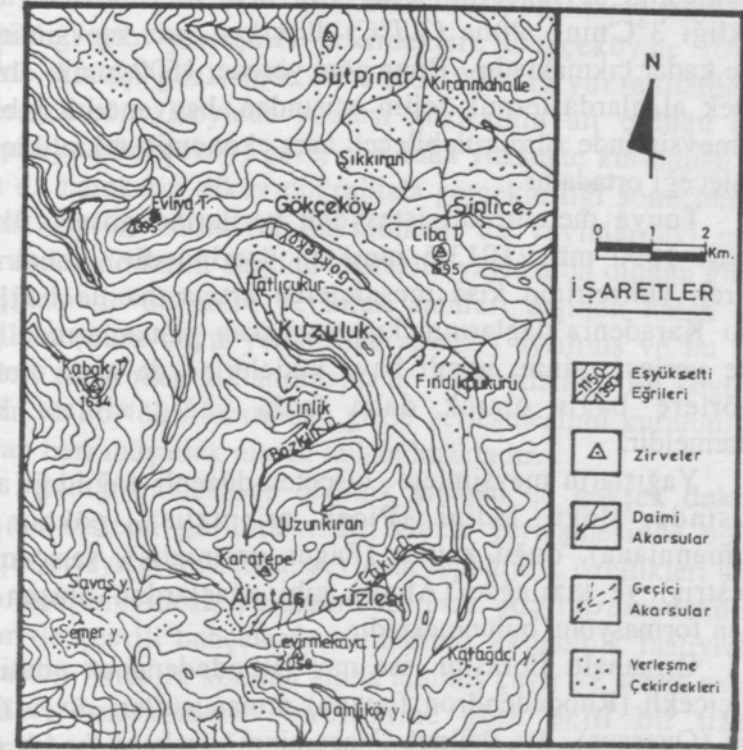
⁶ İLHAN, E., 1976, Türkiye Jeolojisi. O.D.T.Ü. Mühendislik Yay. No: 51, Ankara s. 83-85.

⁷ YILDIZ, B., 1983, Doğu Karadeniz Bölgesinde Cu-Pb-Zn Cevherleşmelerinin Uzay Görüntülerinden Saptanan Çeşitli Yapılar ve İlişkileri, MTA Enst. Derg. Sayı : 99-100. Ekim 1982, Nisan 1993, Ankara, s.8.

⁸ ÖNER, Ö., 1974, Trabzon İli Vakfıkebir İlçesi, Ken-Moden (Gökçeköy) Pb-Zn, Yataklarına Ait Jeoloji Raporu, Maden Etüd Sb. M. 231, Ankara, s. 6.

⁹ ÖNER, Ö., 1974, a.g. rp, s. 8.

akarsular, derin vadilere gömülmüşlerdir. Böylece, aslında fazla olan yamaç eğimleri, akarsu boylarında daha da artmaktadır.

Şekil 2. Gökçeköy ve Alataşı Güzle Yerleşmelerinin ve Çevrelerinin Topoğrafya Haritası.

Karadeniz ikliminin etkisinde yer alan araştırma sahası, kıyıya yaklaşık olarak 45 km, Şalpaزاری ilçe merkezine 30 km, Tonya ilçe merkezine ise 25 km uzaklıkta bulunmaktadır. Yaklaşık 1800-1900 m.lerde kurulan güzle yerleşmesi ile bu merkezler arasında, yükseltiye bağlı olarak önemli iklim farklılıklarının görülmesi muhtemeldir.

Nitekim güzle yerleşmesine en yakın meteoroloji istasyonu olan ve yaklaşık 900 m yükseltide kurulmuş Tonya meteoroloji istasyonu verilerine göre, Tonya'da yıllık ortalama sıcaklık 9.7°C'dir.

Yüksekliğe bağlı olarak sıcaklığın düştüğü (her 100 m.de ortalama 0.5°C) dikkate alınır 1800-1900 m. yükseltide bulunan bu güzle yerleşmesindeki yıllık ortalama sıcaklığın 5°C dolayında gerçekleştiği söylenebilir. Yine Tonya'da kış mevsimi ortalama sıcaklığı 3°C'nin altına (2.7°C) düşerken, yaz mevsiminde 16.3 °C'ye kadar çıkmaktadır. Buna göre yörede, 1500 m.nin üzerindeki yüksek alanlarda termik rejim açısından, hayvancılık gibi sadece yaz mevsiminde sürdürülebilecek bazı ekonomik etkinliklere sahne olabileceği ortadadır.

Tonya meteoroloji istasyonu verilerine göre, yıllık yağış miktarı 1000 mm (1013.6 mm)'nin üzerindedir. Ancak kıydan itibaren yükseltinin kısa mesafelerde artmasına da bağlı olarak Doğu Karadeniz dağlarının kuzeye bakan yamaçlarında yer alan güzle yerleşmesinin, nemli hava kütlelerine de açık olması gibi faktörlere bağlı olarak daha fazla yağış alması kuvvetle muhtemeldir.

Yağışların mevsimlere nispeten düzenli dağıldığı araştırma sahasında, doğu ladini (*Picea orientalis*), göknar (*Abies nordmanniana*), doğu kayını (*Fagus orientalis*), sarıçam (*Pinus silvestris*) ve kızılâğaç (*Alnus*) gibi ağaçlardan oluşan gür bir orman formasyonu bulunmaktadır.

Ormanaltı florasını ise mor (*Rhododendron ponticum*) ve sarı çiçekli (*Rhododendron flavum*) orman gülleri, üvez (*Sorbus*), meşe (*Quercus*), ayı üzümü (*Vaccinium*), yabani fındık (*Corylus avellana*), böğürtlen (*Rubus*) ile çeşitli otlar oluşturmaktadır.

Alataşı güzle yerleşmesi göknar (*Abies nordmanniana*) ve doğu ladini (*Picea orientalis*) ormanlarının antropojen etkilerle tahrip edildiği bir alanda kurulmuştur.

Güzle Yerleşmesinin Başlıca Özellikleri

Fonksiyonları bakımından güzle yerleşmesi, yörede bulunan diğer bir geçici yerleşme şekli olan mezraalar ile yakın bir benzerlik göstermektedir. Ancak, bu yerleşme şeklinin mezraalardan ayrıldığı bazı tarafları da vardır. Bunlardan başlıcalarını mezraa yerleşmelerinden daha yüksekte kurulmuş olmaları ve özellikle de ilkbahar mevsiminde daha kısa süreli kullanılmaları oluşturmaktadır. Ayrıca, mezraalarda olduğu gibi, köy

(Gökçeköy) ile mevsimlik geçici yerleşmelerden birisi olan yaylalar (Eskala Yaylası) arasında geçiş tipini oluşturan güzle yerleşmesinde de yaylacılık faaliyetlerinde olduğu gibi dikey doğrultuda bir hareket söz konusudur. Nitekim daha öncede belirtildiği gibi yerleşme çekirdekleri, Gökçeköy'de 1000-1400 m.lerde Alataşı güzlesinde ise 1800-1900 m yükseltide dağılış göstermektedir. Böylece Alataşı güzlesinin ait olduğu devamlı yerleşmeye (Gökçeköy) göre, çok daha yüksekte kurulduğu görülür ki bu da hareketin dikey doğrultuda gerçekleştiği sonucunu ortaya çıkarır. Ayrıca mülkiyet bakımından da yaylalardaki mülkiyet sisteminden de farklı değildir. Nitekim yaylalarda olduğu gibi güzle yerleşmesinde de mera ve otlak alanları dışında kalan araziler parsellere (kuru çayır yetiştirilen alanlar) ayrılmış ve bu mülkler sahipleri tarafından kullanılmaktadır. Mera alanları ise köyün ortak malıdır ve köylüler tarafından güzle yerleşmesinin kurulduğu 1965 yılından beri müşterek olarak kullanılmaktadır.

Alataşı güzlesinde dağınık kısmen de gevşek dokulu bir yerleşme sistemi görülmektedir. Güzle yerleşmesinde böyle bir dağılışın ortaya çıkmasında, çevrenin topoğrafik özellikleri şüphesiz etkili olmuştur. Ancak bu durum üzerinde, etrafı *firakti* denilen ağaç sırtıklar ile çevrili bahçelerde sürdürülen, ekonomik faaliyetlerinde rolü vardır. Nitekim koruma altına alınmış çayır ve sebze yetiştirme parselleri, meskenlerin birbirlerine göre belli bir uzaklıkta kurulmasına, başka bir ifadeyle birbirinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Toplam 40 haneden oluşan güzledeki meskenlerin 17 tanesi taş, 6'sı ahşap, 12'si taş-ahşap, geri kalan 5 tanesi ise çağdaş yapı malzemelerinden inşa edilmiştir.

Araştırma sahasında mevsimlik düzenli göçlerin en önemlilerini ilkbahar ve sonbaharda olmak üzere yılda iki defa gerçekleştirilen yayla ve güzle göçleri oluşturmaktadır. Geleneksel yöntemlerle ve çoğunlukla yaya olarak gerçekleştirilen bu göç hareketleri tam bir şenlik içerisinde yapılmaktadır. Bu göçler esnasında, büyükbaş hayvanlar, çan (yöresel adıyla "çırnak") ve elde yapılan püsküller ile süslenmektedir.

Gökçeköy'de yaşayan ailelerin çoğunluğunun güzle ve yayla yerleşmeleri ile ilişkisi olmasına rağmen, yine de bu faaliyete katılan nüfus hakkında kesin bilgiler ortaya koymak mümkün

değildir. Ancak, köyde yaşayan nüfusun tümüyle bu faaliyete katılmadığı, bir kısmının köy yerleşmesinde kaldığı, diğer bir kısmının da gelir seviyesinin düşük oluşu nedeniyle gurbette olduğu bilinmektedir. Böylece, çalışma çağındaki erkek nüfusun büyük bir bölümünün, gerek yurt içinde gerekse de yurt dışında çalışmakta olması, bu yerleşmeye daha ziyade yaşlı erkek nüfusla birlikte, kadın ve çocuk nüfusun çıkmasına yol açmıştır.

Gökçeköy ile Alataşı güzlesi arasındaki yaklaşık 17 km.lik yol, 1985 yılından sonra motorlu araçların trafiğine açılmıştır. Stabilize olan bu yol taşıtlarla 1,5-2 saatte alınırken, yaya olarak 4-5 saatte gidilmektedir.

Güzle yerleşmesine çıkış tarihi muhtar ve köy heyeti tarafından tespit edilmekte ve belirlenen tarihten önce güzleye göç etmeye izin verilmemektedir. Böylece toplu olarak çıkılan güzle yerleşmesinin bulunduğu alandaki otlaklardan bütün köylülerin aynı zamanda ve eşit olarak yararlanması sağlanmaktadır. Ancak, küçükbaş ve büyükbaş hayvanların güzleye çıkarılma tarihlerinde bazı farklılıklar görülmektedir. Yaklaşık 200 küçükbaş ve 350 kadar da büyükbaş hayvanın yararlandığı bu güzle yerleşmesine küçükbaş hayvanlar, karların büyük bir çoğunluğunun erimiş olduğu nisan ayı başında çıkarılmakta ve burada 15-20 gün kalındıktan sonra, havaların daha da ısınmasıyla, Alpin kuşakta bulunan yaylalara (Eskala yaylası) götürülmektedir. Büyükbaş hayvanlar ise, güzle yerleşmesine mayıs ayının ikinci haftası çıkarılmakta ve haziran ayının ilk haftasına kadar, bu sahadaki meralarda otlatılmaktadır. Bu zamandan sonra ise Eskala yaylasına götürülmektedirler.

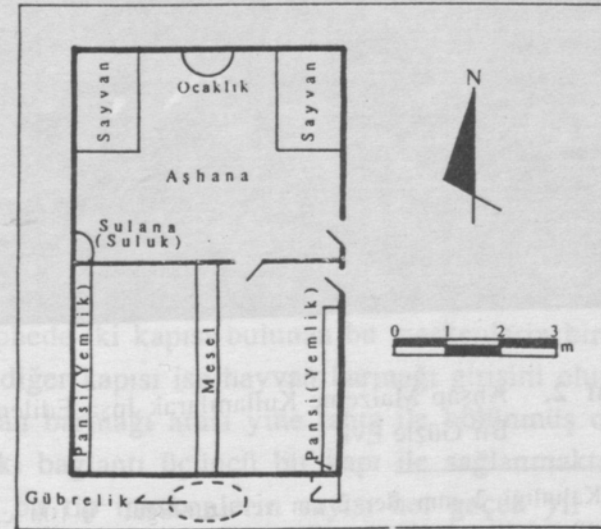
Alataşı güzle yerleşmesinin ikinci defa iskân edilmesi ise, ağustos ayının sonlarından itibaren yayla dönüşü ile başlamakta ve havaların soğumaya başladığı ekim sonu ile kasım ayı başlarına kadar burada kalınmaktadır.

Böylece yılda iki defa konaklanan Alataşı güzle yerleşmesine ilk göç olayları, yukarıda da belirtildiği gibi, nisan ve mayıs aylarında yapılmakta ve haziran ayının ilk haftasına kadar burada kalınmaktadır. İkinci göç olayı ise ağustos ayının sonlarından itibaren yayla dönüşü başlamakta ve kasım ayı başlarına kadar bu yerleşmede faydalanılmakta ve bu zamandan sonra, devamlı oturma yeri olan Gökçeköy'e dönülmektedir.

Güzle Yerleşmesinde Mesken Tipleri

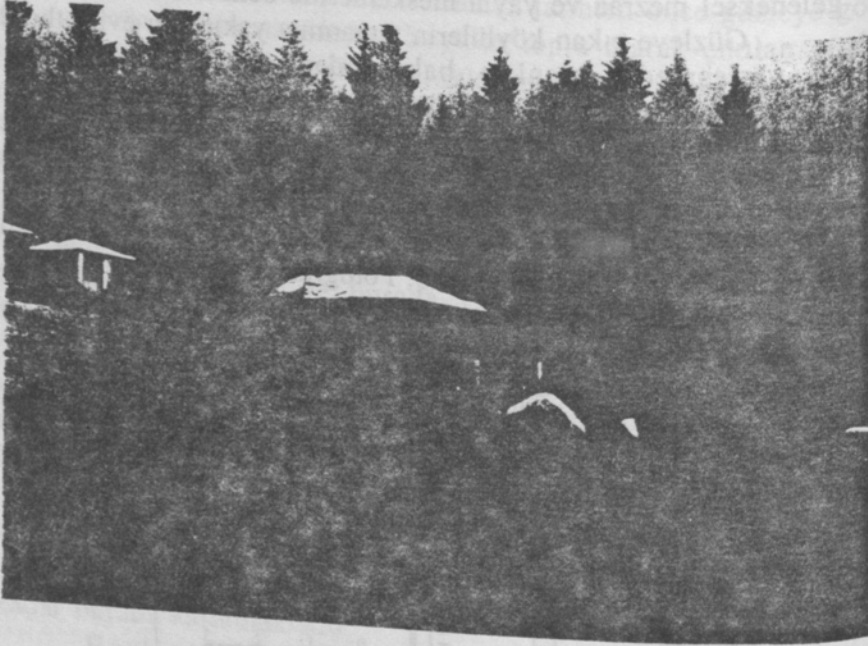
Alataşı güzle yerleşmesindeki meskenler, köy meskenlerinde olduğu gibi coğrafi çevrenin özelliklerini yansıtma adına rağmen, köy meskenlerinden daha basit inşa edilmiş olmalarıyla ayrılırlar. Daha önce de belirtildiği gibi, nemli bir iklimin hüküm sürdüğü yörede, evlerin çatıları iki ya da üç yöne doğru eğimli yapılmıştır. Ayrıca, ormanlarında fazlaca yer kaplaması sonucu, bir kısmında hâkim yapı malzemesini ahşap oluşturmaktadır (Fotoğraf 2). Yine hayvancılığın temel fonksiyonu oluşturması sebebiyle de, köy yerleşmesindeki ev planlarına benzemektedirler. Ancak yılda sadece birkaç ay kullanılan mevsimlik meskenler olmaları sebebiyle de, köy meskenlerinden daha basit inşa edildikleri görülür. Bu şekliyle de bir bakıma geleneksel mezraa ve yayla meskenlerine benzerler.

Güzleye çıkan köylülerin tamamına yakınının evi bulunduğu bu yerleşmede, planları bakımından iki çeşit mesken tipi bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın olanını, alt bölümü yarım kat şeklinde olan ve bu kısımda hayvan barınağının (ahır) bulunduğu meskenler oluşturmaktadır. Bu evlerde, hayvan barınağı kısmı, fazla nem ve yağışlardan etkilenmemek için genellikle taştan, üst kısımları ise (bazı evlerde aşhananın duvarları hariç) ahşap malzemeden yapılmıştır (Şekil 3, Fotoğraf 2).

Şekil 3. Alataşı Güzle Yerleşmesinde İki Katlı Meskenlere Ait Bir Konut Planı.

Kış mevsiminde yağın fazla karın ağırlığından çökmeleri ve yağmurlardan fazlaca etkilenmemeleri için, çatıları eğimli yapılmıştır. Yaklaşık 20-25 yıl öncesine kadar, genellikle "hartama"* kullanılarak örtülen çatılar, 1990'dan sonra hem çevrelerindeki ormanlık alanların, yeni çıkarılan kanunlarla koruma altına alınarak tahrip edilmelerinin önlenmesi, hem de daha kolay ve ucuz elde edilen sacın hartamaya oranla daha dayanıklı olması sebebiyle bu malzemenin örtü gereci olarak kullanılmasını azaltmıştır. Nitekim 1997 yılı itibariyle, 40 meskenden oluşan Alataşı güzle yerleşmesinde sadece üç meskenin örtü malzemesini hartama oluşturmaktaydı (Fotoğraf 3).

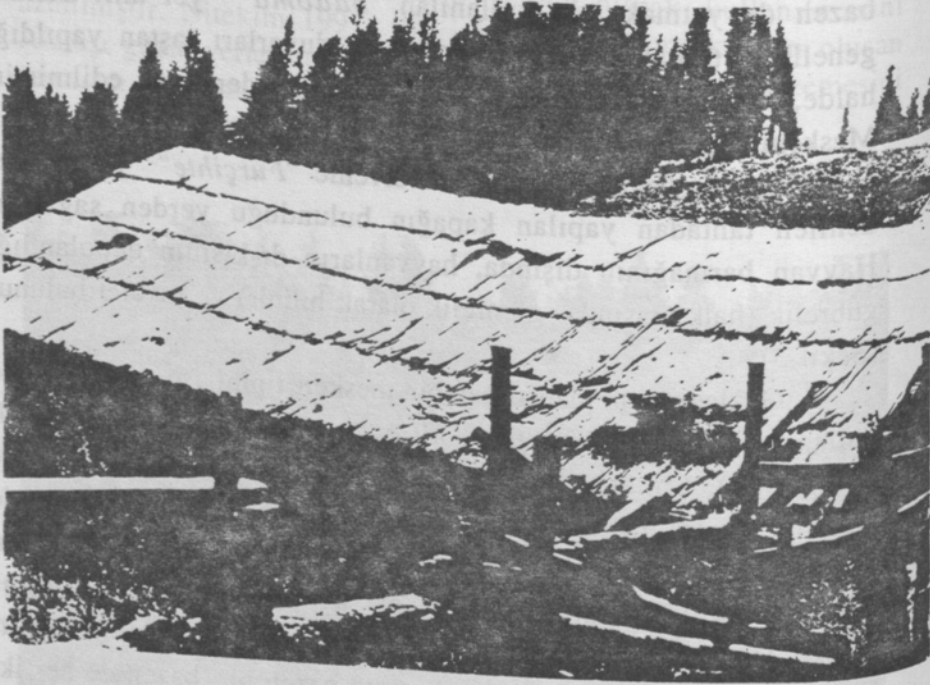
Fotoğraf 2. Ahşap Malzeme Kullanılarak İnşa Edilen İki Katlı Bir Güzle Evi.

Hartama: Kalınlığı 2 mm ile, 2 cm ve uzunluğu, 70-100 cm arasında değişen, ahşap örtü levhası. Çoğunlukla iğne yapraklı ağaç tomruklarından hızarla biçilerek elde edilirler.

Genelde iki taraftan kapısı olan meskenlerin ilk girişinde, duvarları taş malzeme kullanılarak örülmüş aşhana yer alır. Bu kısımda ateş yakılan ve ekmek pişirilen ocak ile sulana (suluk) bulunur. Aşhana ile kileri birbirinden ayıran bölme ise çoğunlukla ahşaptır. Bu bölmenin önünde ise aşhananın tabanından yaklaşık 30-40 cm yüksekte, 80-90 cm genişliğinde çeşitli eşyaların dizildiği, bazen de yatmak için kullanılan "badoma" yer alır. Zemini genellikle toprak olan aşhananın yan duvarları taştan yapıldığı halde, kilerin dış cepheleri ahşap malzemedен inşa edilmiştir. Meskenin içerisinden alt katta bulunan hayvan barınağına olan bağlantı, taş veya ahşap bir merdivenle "Furçihite" (Vurcihte) denilen tahtadan yapılan kapağın bulunduğu yerden sağlanır. Hayvan barınağının dışında, hayvanların dışkısının depolandığı gübrelik (halk arasında gömrelık olarak bilinir) ve tuvalet bulunur (Şekil 3).

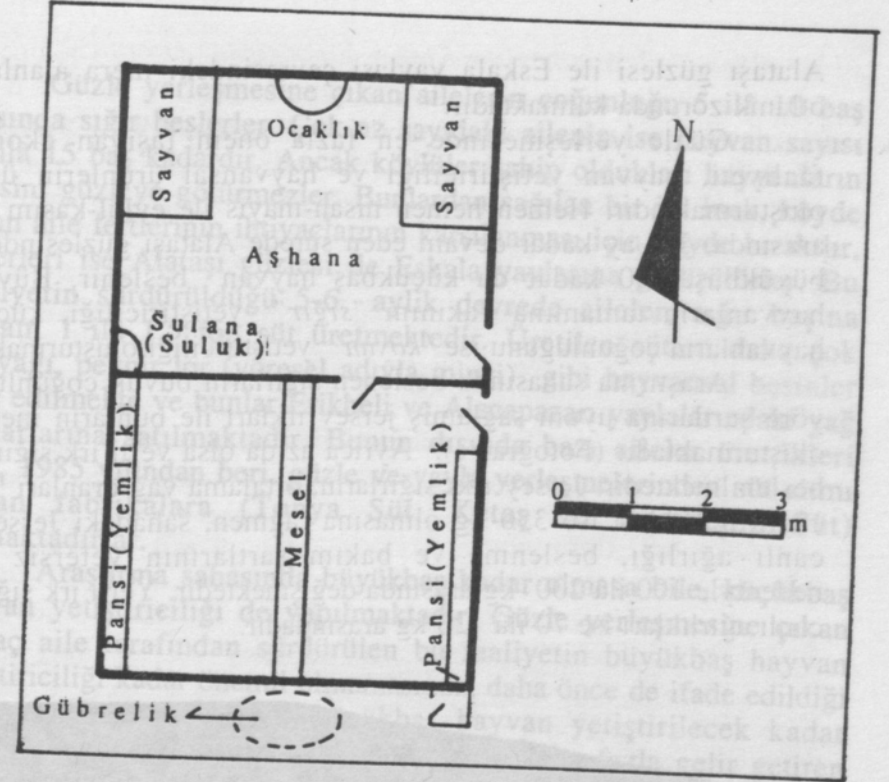
Güzlede bulunan diğer bir mesken tipini ise taş malzeme kullanılarak inşa edilmiş tek katlı evler oluşturmaktadır (Şekil 4, Fotoğraf 4). Çatıları yine eğimli ve çoğunlukla sac, bazen de hartama ile örtülü olan bu evlerin yarısında, diğer meskenlerde olduğu gibi aşhana yer alırken, diğer yarısında da hayvan barınağı bulunmaktadır. Bu meskenlerde aşhana, diğer meskenlerden ayrı olarak yatmak için de kullanılmaktadır. Genellikle zemini toprak olan aşhananın bazen bir, bazen de her iki köşesinde, üzerine yatak serilerek yatılan yerden 40-50 cm yükseklikte, sabit direkler üzerinde tahtadan yapılmış ve yöre insanları tarafından sayvan olarak adlandırılan sedir bulunmaktadır. Aynı cephede iki kapısı bulunan bu meskenlerin bir kapısı aşhana girişini, diğer kapısı ise hayvan barınağı girişini oluşturur. Aşhana ile hayvan barınağı arası yine tahta ile bölünmüş olup, iki kısım arasındaki bağlantı üçüncü bir kapı ile sağlanmaktadır (Şekil 4). Güzlede bu tip meskenlerin sayısı her geçen yıl azalmaktadır. Şüphesiz bu durum üzerinde ailelerin ekonomik seviyelerinin geçmiş yıllara oranla yükselmesi ile birlikte yapılan yollarla, bu tip

yerleşmelere ulaşım imkânlarının kolaylaşması etkili olmaktadır. Böylece yakın çevreden sağlanan malzemelerle inşa edilen meskenlerin yerini daha modern ve çağdaş yapı malzemeleriyle yapılan meskenler almaya başlamıştır.

Fotoğraf 3. Alataşı Güzle Yerleşmesinde Taş Malzemeden İnşa Edilmiş Bir Mesken. Çatısı Hartama ile Örtülmüştür.

Alataşı güzle yerleşmesindeki meskenlerin çok kısa bir süre kullanılmaları nedeniyle büyük çoğunluğunun eklentisi bulunmamaktadır. Ancak bir kısmında meskenin uygun bir köşesine ekli, çeşitli malzemelerin sakladığı depo vazifesi gören ve halk arasında "merek" olarak adlandırılan küçük bir eklentisi bulunmaktadır.

Şekil 4. Taş Malzeme Kullanılarak İnşa Edilmiş, Tek Katlı Mesken Planı.

Güzle Yerleşmesinde Ekonomik Faaliyetler

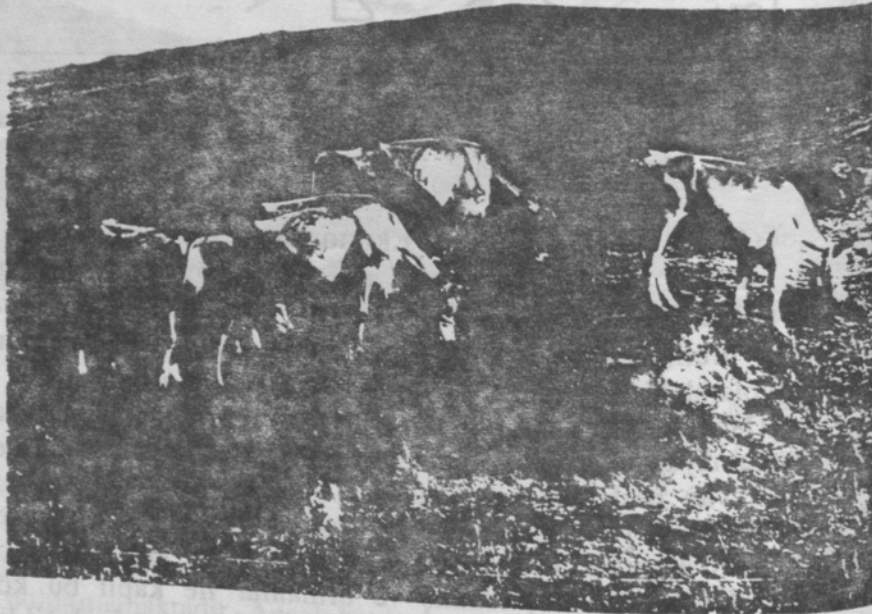
Alataşı güzle yerleşmesi ile Gökçeköy arasında sıkı ekonomik bağlar söz konusudur. Bunları, hayvancılık ve hayvan ürünleri üretimi, ekip biçme faaliyetleri ile kışlık yakacak odun üretimi olarak birkaç grupta incelemek mümkündür.

Daha önce de ifade edildiği gibi, ekip-biçme faaliyetlerinden yararlanamayan Gökçeköy aileleri geçimlerini kolaylaştırabilmek için hayvan beslemek zorundadırlar. Ancak köy yerleşmesinin bulunduğu alan, yerleşik bir hayvan besleyiciliğine imkân verecek doğal çevre koşullarına sahip değildir. Başka bir anlatımla, çok eğimli, akarsularla parçalanmış ve ormanlar ile kaplı bu köy yerleşmesinde, hayvanları otlatacak mera alanları yeterli değildir. Zaten sınırlı olan tarım alanları, mısır ve hayvanların kışlık yem ihtiyaçlarının karşılanması için kuru ot üretimine ayrılmıştır. Bu sebeplerden dolayı Gökçeköy halkı hayvanlarını genellikle karların eridiği nisan ayı başlarından ekim ayı sonuna kadar süren devrede,

Alataşı güzlesi ile Eskala yaylası çevresindeki mera alanlarında otlamak zorunda kalmaktadır.

Güzle yerleşmesinde en fazla önem taşıyan ekonomik faaliyeti, hayvan yetiştiriciliği ve hayvansal ürünlerin üretimi oluşturmaktadır. Hemen hemen nisan-mayıs ile eylül-kasım ayları arasında, 3-4 ay kadar devam eden sürede Alataşı güzlesinde, 350 büyükbaş, 200 kadar da küçükbaş hayvan beslenir. Büyükbaş hayvanların tamamına yakını "sığır" yetiştiriciliği, küçükbaş hayvanların çoğunluğunu ise "koyun" yetiştiriciliği oluşturmaktadır.

Araştırma sahasında beslenen sığırların büyük çoğunluğunu, yöre şartlarına uyum sağlamış jersey ırkları ile bunların melezleri oluşturmaktadır (Fotoğraf 4). Ayrıca az da olsa yerli ırk sığırlar da beslenilmektedir. Jersey ırkı sığırların, ortalama yağ oranları % 5-9, canlı ağırlıkları ise 350 kg olmasına rağmen, sahadaki Jerseylerin canlı ağırlığı, beslenme ve bakım şartlarının yetersiz oluşu nedeniyle 100 ilâ 200 kg arasında değişmektedir. Yerli ırk sığırların canlı ağırlıkları ise 70 ilâ 120 kg arasındadır.

Fotoğraf 4. Güzle Yerleşmesinde Beslenen Kültür Irkı Jersey Sığırları.

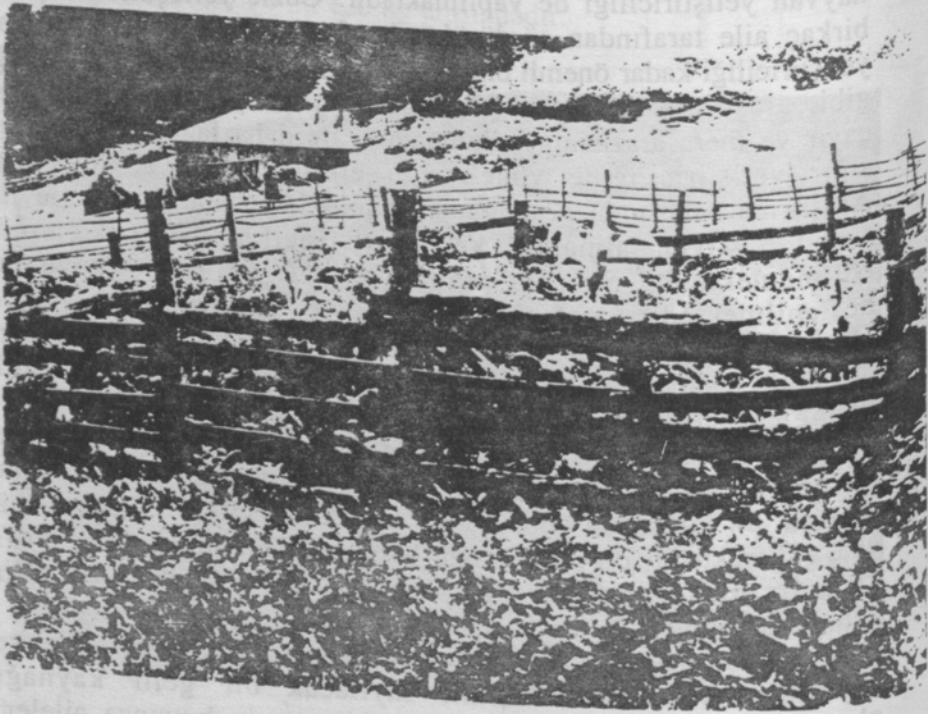
Güzle yerleşmesine çıkan ailelerin çoğunluğu 5 ilâ 10 baş arasında sığır beslerler. Çok az sayıdaki ailenin ise hayvan sayısı 10 ilâ 15 baş kadardır. Ancak köylüler sahip oldukları hayvanların hepsini güzleye götürmezler. Bunlardan sağılan bir iki inek, köyde kalan aile fertlerinin ihtiyaçlarının karşılanması için köyde bırakılır, diğerleri ise Alataşı güzlesi ile Eskala yaylasına götürülürler. Bu faaliyetin sürdürüldüğü 5-6 aylık devrede aileler, sığır başına toplam 1 ilâ 1,5 ton süt üretmektedir. Üretilen süttten daha çok tereyağı, peynir lor (yöresel adıyla minzi) gibi hayvansal besinler elde edilmekte ve bunlar Erikbeli ve Alacapazarı yaylalarındaki yağ tüccarlarına satılmaktadır. Bunun dışında bazı aileler ürettikleri sütü, 1985 yılından beri, güzle ve yayla yerleşmelerinden süt alımı yapan fabrikalara (Tonya Süt, Ketaş ve Karadeniz Süt) satmaktadırlar.

Araştırma sahasında büyükbaş kadar olmasa bile, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Güzle yerleşmesine çıkan birkaç aile tarafından sürdürülen bu faaliyetin büyükbaş hayvan yetiştiriciliği kadar önemli olmamasında, daha önce de ifade edildiği gibi, araştırma sahasında küçükbaş hayvan yetiştirilecek kadar çayır ve mera arazisinin bulunmaması ile daha fazla gelir getiren sığır yetiştiriciliğine yönelmenin etkili olduğu söylenebilir. Araştırma sahasında beslenen küçükbaş hayvanlar içerisinde ilk sırayı koyun almakta, keçi yetiştiriciliği ise pek tercih edilmemektedir. Sahada çoğunlukla "dağlıç ırkı" koyunlar beslenilmektedir. Yörenin doğal çevre şartlarına iyi adapte olmalarına rağmen bu ırk koyunların et, süt ve yapağı verimleri düşüktür. Gerçekten de bu ırkın canlı ağırlıkları 20-30 kg, yıllık yapağı üretimleri ise 1-1,5 kg arasında değişmektedir. Yetiştiricilerin ifadelerine göre, daha çok et üretimi için beslenen koyunların süt sağımının 3 ilâ 5 ay arasında değiştiği gözönüne alınırsa, bir koyundan yılda 60-70 kg ilâ 140-150 kg arasında süt elde edilmektedir. Bu miktar, sığır başına süt üretiminin ancak 1/10'i kadardır. Bu nedenle de sığır besiciliğine oranla daha az gelir getiren koyun yetiştiriciliği, sahada çok fazla yaygın değildir.

Araştırma sahasında hayvancılığa dayalı faaliyetler, ailelere yaylacılık sezonunda önemli sayılacak bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Nitekim bir yaylacılık sezonu boyunca aileler, yaklaşık olarak 50 ilâ 100 kg arasında değişen peynir ile 40-50 kg kadar tereyağını pazarlamaktadır. Ayrıca bu faaliyet mevsiminde beslenen hayvanların birkaç tanesi ailelerin diğer ihtiyaçlarının

karşlanması için güzle mevsimi sonunda satılmakta ve böylece aile ekonomisine başka bir şekilde katkı sağlamaktadır.

Güzle yerleşmesindeki bir başka ekonomik fonksiyonu ise ekip-biçme şeklindeki tarımsal faaliyetler oluşturmaktadır. İkinci sırayı alan bu faaliyet tipinin başında "firakti" denilen ağaç sırtıklar veya ince tahtalar (yöresel deyimle "çaplama") ile çevrili bahçelerde çayır yetiştiriciliği gelmektedir. Meskenlerin de üzerinde bulunduğu şahıslara ait olan bu araziler, kışlık kuru ot üretim alanlarını oluşturur. Koruma altına alınarak çayır yetiştirilen bu bahçelerdeki otlar, ağustos ayı içerisinde biçilir, kurutulur balya yapılır ve kışlık yem olarak tüketilmek üzere kamyonlarla köy yerleşmesine nakledilir. Güzle yerleşmesinde kuru ot üretiminden başka karalahana, patates, marul ve taze soğan gibi sebzelerde yetiştirilmektedir. Bahçe içerisindeki küçük bir alanda, yaz mevsimi süresince yetiştirilen bu sebzelerin tamamı, güzle yerleşmesinde tüketilmektedir (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5. Güzle Yerleşmesindeki Bahçeler İçerisindeki Karalahana ve Patates Yetiştirilen Parsellerden Bir Görünüm.

Araştırma sahasındaki diğer bir ekonomik faaliyeti de kışlık odun üretimi oluşturmaktadır. Genellikle kadınlar tarafından yapılan odunlar, güzle yerleşmesinin çevresindeki ormanlardan üretilmektedir. Bazen orman idaresinden izin alınarak, bazen de kaçak olarak üretilen odunlar, daha ziyade kışın devrilen, doğu ladini, göknar gibi ağaçlar ile birlikte, yörede "komar" olarak bilinen mor ve sarı çiçekli ormangülleri, adi fındık, taflan ve kızılçık gibi ağaçcıklardan yapılmaktadır. Üretilen odunlar ile güzledeki yakacak ihtiyacının yanısıra kışlık odun ihtiyacının da bir bölümü karşılanmaktadır. Bunların köye nakil işlemleri ise, kuru otlar ile birlikte kamyonlarla yapılmaktadır.

SONUÇ

Alataşı güzle yerleşmesi Trabzon ilinin Şalpazarı ilçesi yönetim sınırları içerisinde yer alan Gökçeköylü aileler tarafından, daha çok hayvancılık amacıyla, mevsimlik olarak kullanılmaktadır.

İlkbahar ve sonbaharda olmak üzere (Eskala yaylasına çıkışta ve inişte) yılda iki kez iskân edilen güzle yerleşmesinde, hayvancılık faaliyetlerinin yanısıra, ekip - biçme ve kışlık yakacak odun üretimi yapılmaktadır. Dağınık ve kısmen de gevşek dokulu bir yerleşme özelliği görülen güzlede, toplam 40 mesken bulunmaktadır. Bunların 17 tanesi taş, 6 tanesi ahşap, 12 tanesi taş-ahşap, geri kalan 5 tanesi ise çağdaş yapı malzemelerinden inşa edilmiştir.

Gökçeköy'de tarıma elverişli alanların dar, dağınık ve küçük parsellerden meydana gelmekte olması, bu köyde ekme-dikme şeklindeki tarım faaliyetlerinin gelişmesini kısıtlamıştır. Bundan dolayı, köyün temel geçim kaynağı hayvancılıktır. Ancak Gökçeköy çevresindeki çayır ve mera alanları köyün hayvan sayısı varlığına göre çok yetersiz kalmakta olup, bu sorun yaylacılık faaliyetlerini teşvik etmektedir. Yükselti ile birlikte iklim elemanlarında meydana gelen değişikliklere bağlı olarak bitkilerin yüksek kuşakta yer alan yaylacılık faaliyeti bölgelerine doğru nisan ayı başlarından itibaren giderek yeşermesi, yaylaya göçün kademeli olarak yapılmasına yol açmıştır. Böylece otlak alanlarından daha uzun süre yararlanmak mümkün olmaktadır. Alataşı, bu fonksiyona bağlı ortaya çıkmış bir güzle yerleşmesidir. Söz konusu güzle yerleşmesinin ortaya

çıkmasında, hayvanların tarım alanlarına zarar vermelerinin önlenmesi için nisan ayı başlarından itibaren köy çevresinden uzaklaştırılması ve yayla dönüşünde de köyün nispeten uzağında yer alan bu otlak alanlarından daha uzun süre yararlanılması isteğinin de rolü olmuştur.

Fonksiyonları bakımından yörede bulunan mezraa ve yayla yerleşmeleri ile benzerlik gösteren Alataşı güzle yerleşmesi, daha yüksekte kurulmasının yanısıra ilkbahar mevsiminde daha kısa süreli kullanılması nedeniyle mezraalardan, ilkbahar ve sonbaharda olmak üzere, yılda iki defa iskân edilmesiyle de yayla yerleşmelerinden ayrılmaktadır.

Kısaca, Gökçeköy ile Eskala yaylası arasında bir basamak olarak kurulan Alataşı güzlesinin, hayvancılık faaliyetinin ortaya çıkardığı bir geçici yerleşme şekli olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALAGÖZ, C.A., 1941, *Yayla Tabiri Hakkında Rapor*. Birinci Coğrafya Kongresi. Raporlar, Müzakereler, Kararlar. Maarif Vekilliği. Ankara, s. 150-157.
- DOĞANAY H., 1989, *Ordu'da Bazı Oba-Yayla Yerleşmeleri ve Yaylacılık*. Atatürk Üniv. Fen-Ede.Fak. Yay. Erzurum, s. 304-325.
- DOĞANAY, H., 1997, *Türkiye Beşerî Coğrafyası*. M.E.B. Yay No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, No: 877, İstanbul.
- EMİROĞLU, M., 1977, *Bolu'da Bir Geçici Yerleşme Tipi: "Güzle"*. Ankara Üniv. D.T.C.F. Araştırma Enst. Yay. Sayı: 8, Ankara, s. 97-106.
- EMİROĞLU, M., 1977, *Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık*. Ankara Üniv. D.T.C.F. Yay. No: 272, Ankara.
- GÖNEY, S., 1977, *Türkiye'de Bir Eğreti Kır Yerleşme Şekli Hakkında Yeni Müşahedeler*. İstanbul Üniv. Coğr. Enst. Derg. Sayı: 20-21, İstanbul, s. 129-134.
- İZBIRAK, R., 1986, *Coğrafya Terimler Sözlüğü*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- KÖSE, A., 1995, *İvrindi (Balıkesir) Çevresinde Saya Yerleşmeleri*. Doğu Coğrafya Derg. Sayı: 1, Erzurum, s. 314-335.

TANDOĞAN 1979, *Çayeli ve Pazar İlçelerinin Ekonomik Yapısı*. Ankara Üniv. D.T.C.F Derg. Cilt: XXIX, Sayı : 1-4, Ankara, s. 83-152.

TANOĞLU, A., 1969, *Nüfus ve Yerleşme*. İstanbul Üniv. Yay. No: 1183, Ed. Fak. Coğr.Enst. Yay. No: 45, İstanbul.

TUNÇDİLEK, N., 1967, *Türkiye İskân Coğrafyası*. İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay. No: 1283, Coğr. Enst. Yay. No: 49, İstanbul.

YÜCEL, T., *Türkiye'de Kır Yerleşme Tipleri* Türk Kültürü Araştırmaları, Prof. Yaşar Önen'e Armağan, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, s. 61-69.

ZAMAN, M., 1996, *Tonya'nın Coğrafi Etüdü*. Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

English fiction is not a complete one in itself; on the contrary they all serve to understand his fiction as a whole. To what kind of English school of fiction he belongs does not matter. What is important for us is how skillfully Golding creates a universe in which the ideas are more vital than the action.

Before the World War II he was optimistic, but during the war he served as a naval officer and he saw what men, even "the educated men like doctors or engineers", could do to their fellows. Therefore he lost his hope in human progression.

His knowledge about human nature is mirrored in his fiction. In a general sense he believes in God, but he questions if God believes in him or in humanity. His fiction is full of Christian symbolism but he appeals to every kind of belief in his fiction. His tendency is toward the meek and the spirit. He never attempts to didacticism. In his fiction there is no solution. He does not preach any kind of order. He exposes human nature to the reader so well that the reader is shocked after reading any Golding novel and begins to question his own nature and his role in the eternal tragedy on the earth stage.

A Golding novel is two folded in meaning. The first is on the surface. It may seem easy to understand. *Lord of the Flies* can be read as the parody of Ballantyne's *Coral Island*. But to understand a Golding novel as a whole requires much more effort. The deeper meaning lays in the depth of the words both simple and complex. The novels as a whole are difficult to penetrate into the deeper meaning that depends on grasping the juxtapositions, so they require a second reading. Through re-reading of the novels the reader discovers something